

Posudek: Mgr. Pavel Mach: Český nacionalismus a vznik Církve československé
Oponent: Prof. ThDr. Zdeněk Kučera dr. phil. hc.
Univerzita Karlova Husitská teologická fakulta
Dne: 9. 8. 2018

Disertační práce na Husitské teologické fakultě UK Praha 2018 obsahuje:
170 stran textu, poděkování, prohlášení, anotace, klíčová slova, seznam zkratk, obsah, závěr a summary, seznam použitých pramenů, jmenný rejstřík.

Disertační práce je věcně strukturována do tří částí: souvislý výklad dějinného pohybu a myšlenkového obzoru před vznikem ČČS (52 stran), medailonky zakladatelů (14 stran) a přetisk a analýza textů, charakterizujících ideový horizont doby (86 stran). Celý text je rozčleněn do 7 kapitol. Za cíl klade si autor „prozkoumat, zda a do jaké míry ovlivnil český nacionalismus vznik Československé církve.“ Autorův postup připomíná práci archiváře. Pečlivě studuje dokumenty a především verbálně je interpretuje. Dochází k pozoruhodnému závěru: „Úlohu nacionalismu při vzniku Československé církve lze po provedené analýze vybraných textů vyhodnotit jako tmelící, nikoli určující prvek reformních snah, kdy národní uvědomění pramenící z historických reminiscencí a znovu nabyté politické samostatnosti dodalo sílu a odvahu realizovat změny přímým uskutečněním reformních myšlenek.“ (S. 155 práce). Závěru autora vřele přitakávám. Nicméně zdá se mi, že by analýzu textu – a to je podle mého pro zkoumání nacionální motivace rozhodující - měla být doplněno obecnou filozofickou či mentálně - historickou úvahou o změně celého paradigmatu, v němž se po válce – řečeno S Masarykem – řešila česká otázka jakožto otázka náboženská (Světová revoluce str. 522 Praha 1924). Podle mého soudu vznik Církve československé je spojen s destrukcí metafyzického obrazu světa po první světové válce a postupnou realizací nového demokratického republikánského a v oblasti náboženské modernistického paradigmatu. Doba byla plná odvahy realizovat nové cíle, zejména v národě, který stál na straně vítězů. A Češi se jako vítězové ve válce právem cítili a nejen v oblasti náboženské jednali *via facti* - činem. Když bylo třeba, příhraniční území v Čechách a ve Slezsku a dvakrát celé Slovensko získali vojenským tlakem. Odvolávám se tu na Masarykovo vystoupení 6. července 1915 v Ženevě, kde hovoří o tom, že národ svou svobodu, bude-li třeba, vydobude železem. Je patrné, že šlo skutečně o prosazení *via facti* nového paradigmatu ve společenském životě. Z tohoto hlediska je potom nutné interpretovat požadavky vůči Vatikánu uplatňované Jednotou katolického duchovenstva. Nejde předně o změny dogmatické, nebo liturgické, nýbrž o změnu vztahů v církvi mezi kněžími, laiky a hierarchií. Jde o praktickou svobodu české katolické církve. V tomto ohledu vznik ČČS znamená navazování na českou reformaci. Církev podobojí měla sice svá specifika liturgická i priority dogmatické, především svobodné hlásání Slova Božího, avšak v kontextu šlo samostatného jednání s Římem.

Aktualita vlivu nacionalismu ve společenském obzoru, je nabíledni. Nacionalismus se dnes v české žurnalistice i vědě skloňuje ve všech pádech. Mach uvádí definici nacionalismu z hlediska sociologického. Jako teologové musíme po věcné interpretaci zasadit do teologického kontextu. Na HTF v tomto ohledu proběhlo bádání v rámci výzkumného záměru, jehož hlavním řešitelem by prof. J.B. Lášek. Principem je Bonhoefferovo rozlišení věcí předposledních a posledních („Odpor a odevzdání“, Mnichov 1966, str.112) Toto stanovisko respektuje lidskou konkrétní existenci v její dějinné nahodilosti v koordinátách Boží providence, jež je filozoficky interpretováno jako „metafyzická kontingence“ (moje přednáška 14.10.2010 v Císařském sále Karolina). Helmuth Thielicke (Der Evangelische Glaube, I.Band, Tuebingen 1968, str. 522) naznačené zásady rozvedl pro etiku vymezením

„hranice“ .Vymezení dolů zajišťuje, aby „předposlední“ neztratilo svoji kategorii skutečnosti a určité závaznosti. Domovina představuje přirozený rámec rozšířené osobní existence, tak jako národ skupinu, k níž jedinec náleží „Národ je výrazem naší stvořenosti .. a zároveň produktem lidské roztříštěnosti ve stín Babylonské věže“ (H.Th., Theologische Ethik, III.Band 3,Teil, Tuebngen 1964, str.109) K vymezení nahoru patří víra, naděje a láska, již člověk zakouší výhradně ve vztahu k Bohu a nejbližšímu člověku.“ V Ježíši Kristu se setkáváme s radostným osvobozením z bezbožných vazeb tohoto světa ke svobodné vděčné službě na jeho stvoření.“ II. Barmenská teze). Thielicke uvádí zajímavou myšlenku, že ten, kdo se naučí milovat předběžné, je také schopen milovat konečné. V tom směru chci navázat na Masarykovu myšlenku ve *Světové revoluci* (Praha1925), na níž právem poukazuje také Mach, že veškerý život veřejný se má řídit hledáním království Božího a všechno potřebné bude přidáno. To odpovídá v Masarykem citovaném Ježíšově dvoj příkázání lásky: Miluj Boha a miluj bližního jako sebe samého(str,602) Masaryk své paradigma završuje typickou výzvou: Ježíš, ne Caesar!(str. 608) Tím uzavírá také svůj politický testament, spis *Světová revoluce*. To byl také věčný odkaz Masarykovy politické činnosti a k podobnému nazírání na svět a na církve se také hlásili čelní představitelé ČČS.

Zbývá dodat, že autor končí ve třicátých letech svoji analýzu I. sněm ČČS měl dvě zasedání: zasedání roku 1924 doplnilo § 1 Ústavy a vytyčilo směr reforem Dokončit českou reformaci. 2. zasedání 1931 schválilo Učení náboženství křesťanského a uzavřelo budování církve včetně sborů. Přišla krize hospodářská i politické, mobilizace na obranu demokracie. Jak provázal nacionalismus církve v době druhé světové války, by bylo velice zajímavé. Právě tak, jak krátce po jejím skončení nacionalismus vyčichl, a na přitažlivosti nabyly otázky existenciální, jež interpretovala tzv. biblická teologie (Trtík, Mánek, Rutrle). Seznam literatury Machovy je velmi obsáhlý a poučný. Podle mého soudu však k plnosti té práce by bylo třeba uvést literaturu teologickou, nebo dějinně filozofickou.

Přes uvedené připomínky pokládám práci za cennou, zejména 7. kapitolu, v níž autor cituje vybrané dobové dokumenty a pouští se do jejich analýzy. Od teologické práce očekávám, že vedle podrobné horizontální analýzy vysloví i obecné a existenciální soudy, těžící z vertikály Božího zjevení. Autorovu hesi, úlohu nacionalismu při vzniku ČČS vidět jako tmelící nikoli určující, tím byla profetická a apoštolská odvaha řešit existenciální otázky via facti pokládám se stoletým odstupem za historicky výstižnou a pro budoucnost za rozhodující. Nesli ji v srdcích pastýři a národ je následoval.

Práci doporučuji k obhajobě a dalšímu řízení,

V Praze dne

Zdeněk Kučera